

Η άγνωστη σημαία της Επανάστασης στην Κρήτη το 1821: Πρώτη φορά στο φως της δημοσιότητας...

[Επιστήμες, Τέχνες & Πολιτισμός / Ιστορία, Αρχαιολογία, Παλαιογραφία, Στρατιωτικά & Εθνικά θέματα](#)

Η σημαία της Κρήτης. Φωτογραφία Δημοκρατία

Ο Ναπολέων και η Ελλάδα: Απόσπασμα από το βιβλίο του Μιχάλη Ψύλου, «Δεσποινίς Στεφανοπολι»

Τη θρυλική σημαία της Επανάστασης στην Κρήτη το 1821, που δεν είχε αποτυπωθεί ή φωτογραφηθεί ποτέ μέχρι σήμερα, αποκάλυψε η εφημερίδα «Δημοκρατία».

Η σημαία της Κρήτης. Φωτογραφία Δημοκρατία

Το ιερό πολεμικό λάβαρο της Κρήτης βρισκόταν τα τελευταία 191 χρόνια στη Σύρο, όπου μεταφέρθηκε από τον πρόεδρο της Καγκελαρίας Σφακίων Χατζή Ανδρέα Κριαρά το 1830, μετά το άδοξο τέλος της Κρητικής Επανάστασης, που επιφύλαξε η υπογραφή του πρωτοκόλλου του Λονδίνου. Έκτοτε βρισκόταν κλειδαμπαραωμένη στην οικία της οικογένειας στο κυκλαδονήσι και δεν εκτέθηκε ποτέ σε δημόσια θέα, τουλάχιστον τον τελευταίο αιώνα. Μέχρι σήμερα κανείς δεν την έχει δει, ούτε περιγράψει.

Τις τελευταίες δεκαετίες αναπτύχθηκαν διάφορες θεωρίες για το περιεχόμενο της σημαίας, αλλά, παρά τις αγωνιώδεις προσπάθειες ιστορικών και τοπικών παραγόντων της Κρήτης και κυρίως των Σφακίων, από όπου άρχισε η επανάσταση στο νησί, το λάβαρο παρέμεινε «σφραγισμένο». Πολλοί έφτασαν στο σημείο να αμφισβητήσουν ακόμα και την ύπαρξή της, καθώς δεν μπορούσαν να κατανοήσουν τους λόγους που παρέμενε στο σκοτάδι. Οσο πέρναγε ο καιρός όλο και περισσότεροι υποστήριζαν ότι κάτι άλλο βρισκόταν στο κουτί και όχι το ιερό λάβαρο.

Τελευταία φορά η (σφραγισμένη) σημαία είχε εκτεθεί δημόσια στις 23 Απριλίου του 2018, όταν, σε μια λαμπρή εκδήλωση που οργανώθηκε από την Ιερά Μητρόπολη Σύρου, τον δήμο και τον τοπικό σύλλογο Κρητών, υπό τον Ιωάννη Τζιράκη, πραγματοποιήθηκε η ανακομιδή των οστών του Χατζή Ανδρέα Κριαρά. Εκείνη την

ημέρα η σημαία τοποθετήθηκε σε μια ξύλινη προθήκη με γυάλινο τζάμι, που δώρισε ο τότε δήμαρχος Σφακίων Γιάννης Ζερβός στον τότε «φύλακα» της σημαίας Ανδρέα Κριαρά για τον σκοπό. Ομως η σημαία δεν βγήκε ούτε στιγμή από το κουτί και κανείς δεν μπορούσε να εικάσει τι απεικονίζει.

Τελευταία φορά η σημαία σφραγισμένη είχε εκτεθεί δημόσια στις 23 Απριλίου του 2018, σε μια λαμπρή εκδήλωση που οργανώθηκε από την Ιερά Μητρόπολη Σύρου.

Στη φωτό, ο Ανδρέας Κριαράς με τη σημαία στα χέρια

Οποιος αντίκρισε τη διπλωμένη σημαία κάτω από το τζάμι, κατανόησε γιατί παρέμεινε τόσο καιρό στο σκοτάδι: φτιαγμένη με πολύ λεπτό ύφασμα, είχε εκτεταμένες φθορές και μεγάλες τρύπες. Κάπου στις αρχές του 2019 ο Ανδρέας Κριαράς έφυγε από τη ζωή και η σημαία πέρασε στα χέρια του γιου του.

Ο σημερινός «φύλακας» της σημαίας Γιώργος Κριαράς έλαβε τη γενναία απόφαση να την επιστρέψει στη Μεγαλόνησο, δωρίζοντάς την στην Αρχιεπισκοπή Κρήτης. Παράλληλα, ανταποκρίθηκε στο αίτημα της εφημερίδας μας για φωτογράφιση και

ανάδειξή της. Αποτελεί μέγιστη τιμή για τη «δημοκρατία» και για όλους εμάς το γεγονός ότι αντικρίσαμε πρώτοι το ιερό λάβαρο και μας δόθηκε το προνόμιο να το ανασύρουμε από τη λήθη...

Παρόντες στην ιστορική φωτογράφιση, εκτός του γράφοντος και της κυρίας Ρέτσα, ήταν ο διευθυντής της εφημερίδας Δημήτρης Ριζούλης και ο Γιώργος Κριαράς, που λόγω ταπεινότητας δεν δέχτηκε να φωτογραφηθεί. Όπως τόνισε, τον ενδιαφέρει η σωστή αξιοποίηση της σημαίας και όχι η προσωπική του προβολή.

Ανδρέας Κριαράς: Από τους πρώτους Φιλικούς ο επαναστάτης και σωτήρας της κρητικής σημαίας

Ο κορυφαίος επαναστάτης και σωτήρας της κρητικής σημαίας Χατζή- Ανδρέας Κριαράς γεννήθηκε το 1765 στην Ανώπολη των Σφακίων. Ήταν γιος του Εμμανουήλ Νομικού ή Κριαρά και της Κατίγκως Βλάχου, αδελφής του εθνομάρτυρα Δασκαλογιάννη.

Συνεχίζοντας την παράδοση των προγόνων του, ασχολήθηκε με τον εμπορικό στόλο της οικογένειάς του και ταξίδεψε ως πλοίαρχος και караβοκύρης σε όλα τα λιμάνια της ανατολικής Μεσογείου και στη Μαύρη Θάλασσα κατά την περίοδο 1800-1821. Έτσι, επηρεάστηκε από τα φιλελεύθερα κινήματα της εποχής και γνώρισε από κοντά όλους τους σπουδαίους πατριώτες που αφύπνισαν το σκλαβωμένο έθνος και το οδήγησαν προς την Παλιγγενεσία. Ήταν ένας από τους πρώτους Φιλικούς της Οδησσού και προσωπικός φίλος του του Εμμανουήλ Ξάνθου.

Στην Κρήτη η Επανάσταση ξεκίνησε από τα Σφακιά, όπου υπήρχαν τουλάχιστον 20 μυημένοι στη Φιλική Εταιρεία, κυρίως εμποροπλοίαρχοι. Ο Χατζή-Ανδρέας Κριαράς εξελέγη πρόεδρος της πενταμελούς Επαναστατικής Αρχής, με την ονομασία «Καγκελαρία των Σφακίων», ενώ διετέλεσε υπουργός των Εσωτερικών και της Δικαιοσύνης, επί Αφεντούλιεφ και Τομπάζη.

Το 1830 ο Κριαράς, έχοντας μαζί του τη σημαία της Επανάστασης της Κρήτης, εγκαταστάθηκε στη φιλόξενη Σύρο, όπου αρκετοί Σφακιανοί βρήκαν φιλόξενο έδαφος για να επιχειρήσουν μια νέα αρχή στη ζωή τους. Στη Σύρο διετέλεσε μέλος της Διοικητικής Επιτροπής Κρήτης και αργότερα πρόεδρος της εν Σύρω υπέρ των Κρητών Επιτροπής.

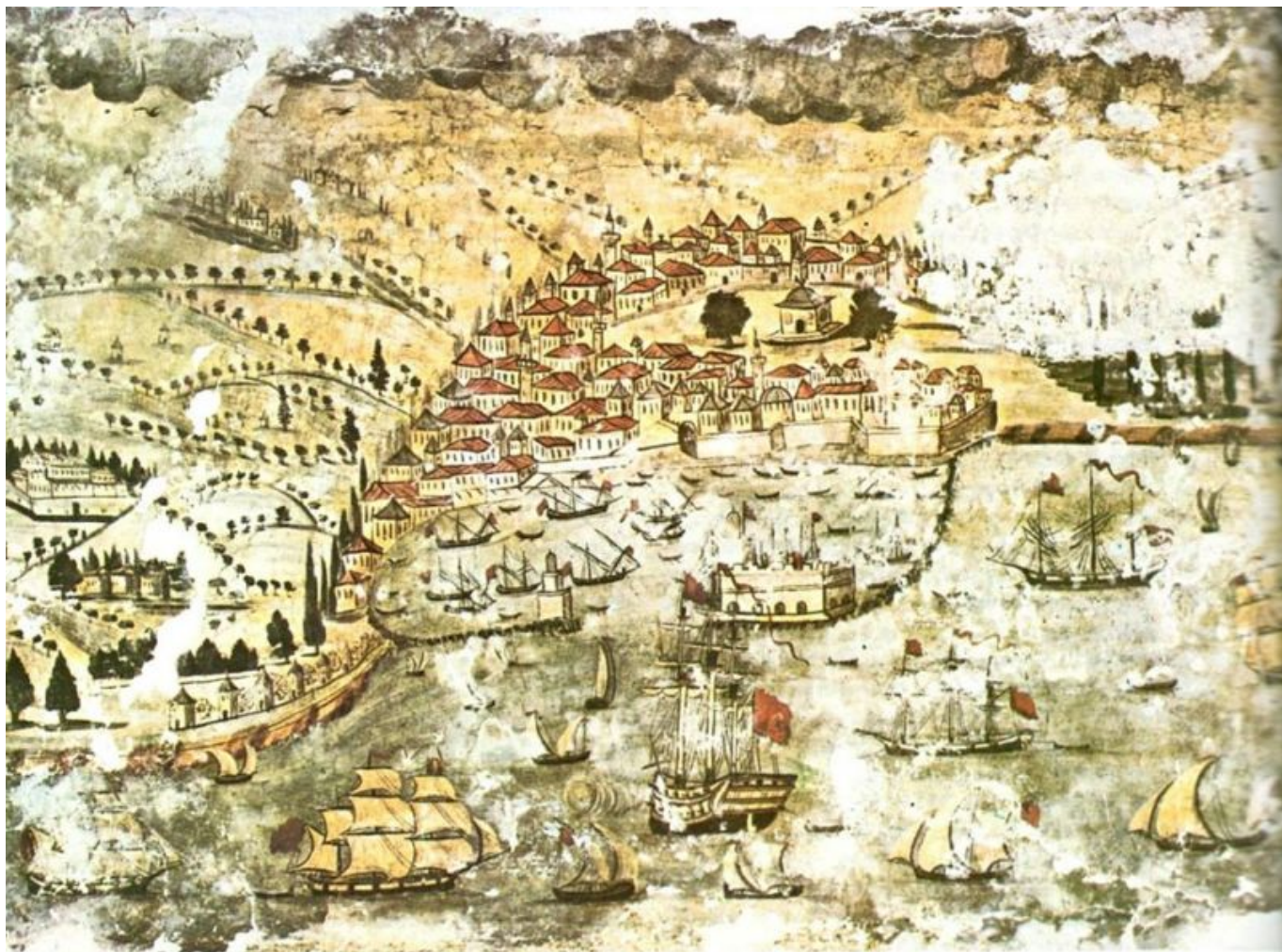

Αφού πρόλαβε να προσφέρει καταφύγιο στον πρόσφυγα Κυριάκο Βενιζέλο (και να γνωρίσει νήπιο τον εθνάρχη Ελευθέριο Βενιζέλο) άφησε την τελευταία του πνοή, σε βαθύτατα γηρατειά, στην Ερμούπολη το 1872. Παρότι πέθανε σε ηλικία 107 ετών, ο θάνατός του δεν προήλθε από φυσικά αίτια. Επειδή τον εκνεύριζε αφόρητα το κλειδοκύμβαλο που έπαιζε η νύφη του, παρότι είχε διαμαρτυρηθεί πολλές φορές, πήδηξε από τον εξώστη του σπιτιού του και αυτοκτόνησε. Κηδεύθηκε με δημόσια δαπάνη, ενώ είχε τιμηθεί με το Ανώτατο Αριστείο του Αγώνα του 1821 και με τον Μεγαλόσταυρο του Σωτήρος.

Ο Χατζή-Ανδρέας Κριαράς διέθετε βαθιά γνώση γύρω από τις πολιτικές και διπλωματικές εξελίξεις που επικρατούσαν στην εποχή του. Είναι μνημειώδης η απάντηση που έδωσε στον τότε καθηγητή Θεολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών Μιχαήλ Αποστολίδη, που μέσω επιστολής του ζήτησε να συμμετάσχει στην Επανάσταση του 1841, ξεσηκώνοντας τους συνεπαρχιώτες του Σφακιανούς. Αποκαλύπτοντας την απογοήτευση και την πικρία που επικρατούσε στις τάξεις των ξεριζωμένων επαναστατών ο Κριαράς έγραψε, μεταξύ άλλων:

«Φρονεί η Πανιερότης σου, ότι κατόπιν των τόσων θυσιών και μόχθων ως

κατεβάλομεν, οι συνάδελφοί μου εις την Καγκελλαρίαν καί εγώ, κατά την μεγάλην επανάστασιν του Γένους, δεν θα καθίστων πάντα ταύτα δυνατήν την απελευθέρωσιν τής Κρήτης, ώς έγένετο διά το λοιπόν Βασίλειον; Λέγω ναι, διότι ουδέν παρελείψαμεν νά πράξωμεν και στρατιωτικώς και πολιτικώς, τελικώς δε ημείς είμεθα οι νικηταί καί όχι οι τουρκοαιγύπτιοι. Δυστυχώς όμως η ευθύνη τής εκ νέου δουλώσεως τής Κρήτης βαρύνει τους Ευρωπαϊούς Κυβερνήτας. Οι ξένοι, Πανιερώτατε, δεν θέλησαν ποτέ, παρ' όλας τάς θυσίας μας, την απελευθέρωσιν τής Κρήτης. Είμαι δε εις θέσιν νά σας διαβεβαιώσω ότι με κάθε τρόπον ηναντιούντο εις πάσαν ενέργειαν καί οί Αγγλογάλλοι καί οί Ρώσσοι. (...) Ασυνειδησία των ευρωπαϊών πολιτευόμενων, του Ουελιγκτώνας, του Μετερνίχου καί του Άβερδήνου κετεδίκασαν την τάλαιναν Πατρίδα εις την λαιμητόμον, καί ούτω πώς διά τής ευρωπαϊκής ασυνειδησίας κατέπεσεν ο φοβερός ούτος τής Έλλάδος προμαχών τής Μεσογείου, ον μέ τοσαύτας θυσίας εδημιουργήσαμεν μιά δράξ Σφακιανών εν αρχή καί είτα όλοι οί Κρήτες ομού. Τά συμφέροντα τών ξένων δεν θέλουν την απελευθέρωσιν τής Κρήτης καί σήμεραν. Χάριν τών υλικών καί μόνον συμφερόντων τούτων προς τον Σουλτάνον, δεν εδίστασαν νά υπαγάγωσι καί πάλιν την τλήμονα Κρήτην, αγωνισθείσαν ολόκληρον δεκαετίαν σκληρώς υπέρ του δικαίου και τών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, εις την πρώτην σκληράν δουλείαν.»

Ιστορική απεικόνιση της πόλης και του λιμανιού του Ηρακλείου κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας. Φανερό είναι η ερήμωση της πόλης και η έλλειψη εμπορικής κίνησης εξαιτίας των συνεχών συγκρούσεων που λάμβαναν χώρα εκείνη την εποχή. (Ηράκλειο, Ιστορικό Μουσείο).

Ο ξεσηκωμός: Η Επανάσταση ανακηρύχθηκε στα Σφακιά

Οι Κρητικοί μπήκαν με τεράστιο ενθουσιασμό, σε μια απελπιστικά άνιση μάχη, καθώς υστερούσαν τόσο σε αριθμό πολεμιστών όσο και σε εξοπλισμό.

Το 1821 οι Κρητικοί επαναστάτησαν με τεράστιο ενθουσιασμό, παρότι γνώριζαν ότι θα βρεθούν αντιμέτωποι με πολύ περισσότερους, φανατισμένους και καλύτερα εξοπλισμένους αντιπάλους.

Μπήκαν σε μια απελπιστικά άνιση μάχη, καθώς υστερούσαν τόσο σε αριθμό πολεμιστών όσο και σε εξοπλισμό. Οι χριστιανοί κλήθηκαν να αντιμετωπίσουν 120.000 μουσουλμάνους, εκ των οποίων οι 20.000 ήταν άριστα εξοπλισμένοι. Από την πλευρά τους, οι χριστιανοί συγκέντρωναν μετά βίας 3.000 όπλα, ενώ είχαν στη διάθεσή τους ελάχιστα πυρομαχικά. Επιπλέον, λόγω της γεωγραφικής της θέσης, η Κρήτη ήταν αποκομμένη από τον εθνικό κορμό και πολύ κοντά στην πιστή σύμμαχο των Τούρκων Αίγυπτο. Οι στόλοι της Υδρας και των Σπετσών δεν

μπορούσαν να προσφέρουν ναυτική προστασία, ούτε να ανεφοδιάζουν με συνέπεια τους Κρητικούς.

THE CRETAN WARRIOR E. J. H. Vernet (1789-1863)

Κρητικός επαναστάτης του 1821

Ο Παπαρρηγόπουλος περιέγραψε την άνιση μάχη με αριθμούς: «Είναι απορίας άξιον πώς επαναστάτησε η Κρήτη και πώς κατόρθωσε να παρατείνει την επανάσταση, όταν παραβάλουμε την κατάσταση που επικρατούσε στην Κρήτη με αυτήν της Πελοποννήσου. Οι Τούρκοι της Πελοποννήσου υπολογίζονταν σε 12.000 άνδρες, ενώ οι Έλληνες μαζί με τους Μανιάτες 30.400. Στην Πελοπόννησο υπήρχε ένας πασάς που απουσίαζε στην Ηπειρο. Στην Κρήτη οι Τούρκοι είχαν ετοιμοπόλεμους 20.000 άνδρες. Οι Κρητικοί με δυσκολία συγκέντρωναν 3.000 οπλισμένους. Στον τράχηλο της Κρήτης κάθονταν τρεις πασάδες: ένας στα Χανιά, ένας στο Ρέθυμνο και ένας στο Ηράκλειο.

Η Κρήτη ήταν μόνη και αβοήθητη στο κέντρο της Μεσογείου και πιο κοντά στην Αίγυπτο απ' όπου όρμησε ο φοβερός στόλος και στρατός του Ιμπραήμ. Δεν είχε προμαχώνα τη Στερεά Ελλάδα, ούτε καταφύγιο τα Επτάνησα, απ' όπου έπαιρνε επικουρίες. Ούτε τους ναυστάθμους των Σπετσών και της Υδρας θαλάσσιες ασπίδες...»

Παρ' όλα αυτά, οι Κρητικοί έσπευσαν να εξεγερθούν λίγες μέρες μετά την έναρξη της Επανάστασης στην Πελοπόννησο. Καμία δυσκολία δεν μπορούσε να μετριάσει τον πόθο τους για ελευθερία. Η Επανάσταση του 1821 ανακηρύχθηκε στα Σφακιά, που αποτέλεσαν και πρωτεύουσα του αγώνα. Οι κάτοικοι της επαρχίας Σφακίων ήταν οι μόνοι μη μουσουλμάνοι που διατηρούσαν το δικαίωμα να φέρουν όπλα και σε συνδυασμό με το ότι ο πληθυσμός αυτός δεν αποτελούνταν μόνο από ορεσίβιους ποιμένες ή αγρότες αλλά και από εμπόρους και πλοιοκτήτες που ταξίδευαν ελεύθερα στα εμπορικά κέντρα της Μεσογείου, αποκτήθηκαν διασυνδέσεις, κύρος και σημαντικός πλούτος. Ο πλούτος αυτός, ο προερχόμενος κυρίως από τη ναυτιλία και το εμπόριο, πέρασε με τη μορφή χορηγιών και δανεισμού στο «Κοινόν» της Επανάστασης και δημιούργησε τη δυνατότητα υλικής στήριξης της πάνδημης επιθυμίας για ελευθερία και ανεξαρτησία.

Αν προσθέσουμε σε όλα τα προαναφερθέντα τα ήθη και τα έθιμα των μονίμως εξεγειρόμενων κατοίκων της επαρχίας Σφακίων, το πολύ ισχυρό αίσθημα θρησκευτικής ταυτότητας των κατοίκων και την απουσία εξισλαμισθέντων, γίνονται εύκολα κατανοητοί οι λόγοι για τους οποίους αποτέλεσε κέντρο τόσο των πολεμικών όσο και των πολιτικών διεργασιών. Η τραγική κατάληξη της Επανάστασης του Δασκαλογιάννη μόλις πενήντα χρόνια πριν, κατά τα Ορλωφικά, ήταν η καταστροφή των χωριών, ο αποδεκατισμός του αξιόμαχου πληθυσμού της περιοχής και η δημιουργία μιας πολύ μεγάλης μεταναστευτικής ροής προς τα νησιά. Φαίνεται όμως ότι η σπίθα που μπήκε με αυτή την πρώτη εξέγερση, παρά

την πανωλεθρία και τις τρομακτικές για την περιοχή απώλειες, συνέχισε να καίει όχι μόνο μέχρι τη λεγόμενη εθνική παλιγγενεσία, αλλά μέχρι τη λύση του κρητικού ζητήματος, δηλαδή την ένωση με την Ελλάδα.

Η συντηρήτρια υφάσματος Μαρία Ρέτσα βγάζει τη σημαία από την προθήκη της

Στην προετοιμασία για τη μεγάλη Επανάσταση του 1821, συγκεκριμένα το 1813, σε επιστολή της «Προς τους απανταχού Έλληνας και Φιλέλληνας» η Κεντρική Επιτροπή της Φιλικής Εταιρείας προτρέπει σε μίμηση του «γενναίου κρητικού παραδείγματος» που έθεσε η Επανάσταση του Δασκαλογιάννη: «Οι Κρήτες προ πολλού αναλαμβάνοντας τον υπέρ των όλων αγώνα καρτερικώς μέχρι τούδε αντέξισαν των πολυαρίθμων δυνάμεων της Τουρκικής Αυτοκρατορίας, αναπληρούντες διά της παραδειγματικής αυτών ανδρείας τας ποικίλας ελλείψεις των προς πολέμου αναγκαιών. Οι Ηπειρώται, οι Θεσσαλοί, οι Μακεδόνες εισίν έτοιμοι να μιμηθώσι το γενναίον των Κρητών παράδειγμα...»

Πριν από την έκρηξη της Επανάστασης και κατά την προπαρασκευή της λίγοι Κρητικοί, κληρικοί και λαϊκοί, είχαν μνηθεί στη Φιλική Εταιρεία. Από αυτούς οι πιο γνωστοί είναι οι αδελφοί Δαιμονάκηδες που υπηρετούσαν στη Μολδαβία, κοντά στον Υψηλάντη, οι Μανούσος και Γεώργιος Δασκαλάκης, ο πλοιοκτήτης Ανδρέας Φασούλης, ο κρυπτοχριστιανός Χουσεΐν Κουρμούλης και ο επίσκοπος Μελχισεδέκ Τσουδερός.

Για τα Σφακιά, που υπήρξαν το κέντρο των προεπαναστατικών ενεργειών λόγω του ιδιαίτερου καθεστώτος και των συνθηκών που προαναφέρθηκαν, ο Ζαχαρίας Πρακτικίδης γράφει στις σημειώσεις του: «Περί τας αρχάς του Μαρτίου του παρόντος έτους (1821) ήλθεν Νικόλαος τις πατριώτης, Καρατζάς το επώνυμον, απόστολος της Φιλικής Εταιρείας, τον οποίον υπεδέχθησαν τινές των ενταύθα προυχόντων, τους οποίους και εσύστησεν εις την Εταιρείαν, αποκαλύψας εις αυτούς το προ πολλού απόκρυφον υπέρ της ελευθερίας του γένους εγχείρημα». Οπως γράφει ο Μανώλης Βουρλιώτης, παρουσιάζοντας πρώτος το εφοδιαστικό του Γεωργίου Μοράκη: «Τα εφοδιαστικά μελών της Φιλικής Εταιρείας από την Κρήτη είναι εξαιρετικά σπάνια. Μόνο ένα είχε δημοσιευτεί το 1912 και αφορούσε την κατήχηση του Ιωάννη Μπιράκη στις 20 Ιουνίου 1820 στα Σφακιά».

Η μελέτη των αρχείων, λοιπόν, μας επιτρέπει να γνωρίζουμε με ασφάλεια τουλάχιστον δύο Σφακιανούς με τον βαθμό του ιερέα, που είχαν δηλαδή τη δικαιοδοσία να προβούν σε κατηχήσεις και μήσεις άλλων μελών, τον Ιωάννη Μπιράκη και τον Γεώργιο Μοράκη, Πρωτοπαπά Σφακίων από το Ασκύφου.

«Ο γίγας λοιπόν εκείνος», γράφει ο Ψιλάκης στην «Ιστορία» του, «συνήλθε πάλιν από την πτώσιν του εκείνην ωςάν αληθινός Ανταίος, βαθμιαίως ανωρθώθη και ανεστηλώθη θεόρατος. Διότι και πλοία πάλιν εναυπήγησε μικρά και μεγάλα και

εταξείδευεν εις τα πελάγη, και πάλιν εκτελούσε θαύματα εμπορικά και ναυτικά».

«Καγκελαρίας Σφακίων», η ύψιστη πολιτική και στρατιωτική Αρχή
Ο Χατζή Ανδρέας Κριαράς ήταν πρόεδρος της «καγκελαρίας Σφακίων», που είχε ως έδρα το Λουτρό (επίσημο λιμάνι και διοικητικό κέντρο της Επανάστασης).

Η καγκελαρία ήταν η ύψιστη πολιτική και στρατιωτική Αρχή που συστήθηκε από τους δήθεν «άναρχους» Σφακιανούς και είχε υπό τη σκέπη της υγειονομείο, κοινό ταμείο, λιμεναρχείο και τελωνείο, με επίσημη στρογγυλή σφραγίδα που απεικόνιζε την Παναγία και περιμετρική επιγραφή «Παναγία Λουτρού».

Αργότερα η καγκελαρία Σφακίων αποτέλεσε έδρα του υπάτου αρμοστή Κρήτης Αφεντούλιεφ.

ΠΗΓΗ: [ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ](#)